

T.C.

PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ

İSLAMİ İLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

MANEVİ DESTEK VE REHBERLİK

TEZSİZ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

HUCURAT SURESİ BAĞLAMINDA AHLAKİ İLKELER

Muhammet Enes SİPAHİ

DENİZLİ, 2023

T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
İSLAMİ İLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
MANEVİ DESTEK VE REHBERLİK TEZSİZ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

HUCURAT SURESİ BAĞLAMINDA AHLAKİ İLKELER

TEZSİZ YÜKSEK LİSANS DÖNEM PROJESİ

Hazırlayan
Muhammet Enes SİPAHİ

DENİZLİ, 2023

T.C.

PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ

İSLAMİ İLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

MANEVİ DESTEK VE REHBERLİK TEZSİZ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

HUCURAT SURESİ BAĞLAMINDA AHLAKİ İLKELER

TEZSİZ YÜKSEK LİSANS DÖNEM PROJESİ

Muhammet Enes SİPAHİ

Proje Danışmanı: Doç. Dr. Osman MUTLUEL

Enstitü Anabilim Dalı : Felsefe ve Din Bilimleri
Tezsiz Yüksek Lisans Programı: Manevi Destek ve Rehberlik

Muhammet Enes SİPAHİ tarafından hazırlanan “HUCURAT SURESİ BAĞLAMINDA AHLAKİ İLKELER” adlı tezsiz yüksek lisans dönem projesi danışmanlığında hazırlanmış olup/...../..... tarihinde son kontrolü yapılarak Pamukkale Üniversitesi İslam İlimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Manevi Destek ve Rehberlik tezsiz yüksek lisans dönem projesi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Danışman
Doç. Dr. Osman MUTLUEL

Pamukkale Üniversitesi İslami İlimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nuntarih ve sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Enstitü Müdürü

BEYAN

Bu projenin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

Muhammet Enes SİPAHİ

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın ortaya konulması yolunda beni çalışma konusunda yönlendirip araştırmanın yöntemi ve konusu noktasında destek olan, konu seçimi hususunda öncülük ederek danışmanlığımı üstlenen Doç. Dr. Osman MUTLUEL hocama, çalışmam esnasında görev ve sorumluluklarımı bir nebze de olsa üstlenerek bana çalışma vakti bırakan eşim Sümeyra SİPAHİ'ye teşekkürü bir borç bilirim.

Muhammet Enes SİPAHİ

Denizli – 2023

Pamukkale Üniversitesi İslami İlimler Enstitüsü Tezsiz Yüksek Lisans Proje Özeti

Projenin Başlığı: HUCURAT SURESİ BAĞLAMINDA AHLAKİ İLKELER	
Projeyi Hazırlayan: Muhammet Enes SİPAHİ Osman MUTLUEL	Danışmanı: Doç. Dr.
Kabul Tarihi: .../.../2023	Sayfa Sayısı: 6+20
Anabilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri Rehberlik	Programı: Manevi Destek Ve
<p>İnsan tabiatında unutkanlık vasfı bulunan bir varlıktır. Dönem dönem ahlaki değerlerini unutsa da bu değerler ona hatırlatılmıştır. Kur'an-ı Kerim ise Hz. Muhammed'e indirilen son ilahi kitaptır. İnsanların unutmuş olduğu değerleri son bir kez onlara hatırlatmış ve bundan sonra yeni bir kutsal kitabın da gönderilmeyeceğini belirtmiştir. İnsana ahlaki değerlerini hatırlatan İlahi kitabımızın tüm muhataplarına bu değerleri ulaştırmak temel hedeftir. Çalışmada temel problem olarak unutilan ahlaki değerleri ele alınmıştır. Unutilan bu değerleri hatırlatmak için de Hucurat Suresini seçilmiştir. Çünkü bu sure İslam ahlakı ile ilgili birçok ilke barındırır. Giriş kısmında konu iki alt başlığa ayrılmış olup 'İnsanın Allah ve Resulüne karşı ahlaki görevleri' ve 'İnsanların diğer insanlarla ilişkilerinde dikkat etmesi gereken ahlaki ilkeler' şeklindedir. Suredeki bazı temel değerleri de alt başlıklar halinde sunulmuştur. Sonuç olarak insan teknoloji konusunda ne kadar ileriye gitse de ahlak ve değerler konusunda hep aynı kalmış, bilim ve teknolojiye gösterdiği bu ilerlemeyi ne yazık ki ahlaki değerlerde bir türlü gösterememiştir. Bu insanlık tarihinin başlangıcından kıyamete kadar sürecek olan bir mücadeledir. Zaman zaman çağa örnek insanlar ve nesiller yetişse de karşısında da mutlak surette ahlaki açıdan en diplerde gezen insanlar mutlaka olacaktır. Bu çalışmada ahlaki değerlerden birkaçı okuyucularımıza hatırlatılmıştır.</p>	
Anahtar kelimeler: Ahlak, Kural, Hucurat, Ayet, Hadis, Eğitim, Adalet, Kardeşlik, İtaat.	

Title of the Project: MORAL PRINCIPLES IN THE CONTEXT OF SURA HUCURAT	
Author: Muhammet Enes SİPAHİ Osman MUTLUEL	Supervisor: Doç. Dr.
Date: .../.../2023	Nu. of pages: 6 + 20
Department: Temel İslam Bilimleri Guidance	Subfield: Spiritual Support and Guidance
<p>Human beings are naturally forgetful. Even though he forgets his moral values from time to time, these values are reminded to him. The Holy Quran is Hz. It is the last divine book sent down to Muhammad. He reminded people one last time about the values they had forgotten and stated that no new holy book would be sent from now on. The main goal is to convey these values to all addressees of our Divine book, which reminds people of their moral values. In the study, forgotten moral values were discussed as the main problem. Surah Hucurat was chosen to remind us of these forgotten values. Because this surah contains many principles regarding Islamic morality. In the introduction, the subject is divided into two subheadings: 'Man's moral duties towards Allah and His Messenger' and 'Moral principles that people should pay attention to in their relations with other people'. Some of the basic values in the sura are also presented under subheadings. As a result, no matter how far man has progressed in technology, he has always remained the same in terms of morality and values, and unfortunately he has not been able to show this progress in moral values as he has in science and technology. This is a struggle that will last from the beginning of human history until the end of time. Even though from time to time people and generations that are exemplary for the age are raised, there will definitely be people who are at the lowest moral levels. In this study, some of the moral values are reminded to our readers.</p>	
Keywords: Morality, Rule, Hujurat, Verse, Hadith, Education, Justice, Brotherhood, Obedience.	

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ	vi
GİRİŞ	1
1. HUCURAT SURESİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER	1
2. HUCURÂT SURESİ'NDE GEÇEN AHLAKİ İLKELER.....	1
2.1. <i>Allah ve Rasûlüne Karşı Her Müslümanın Dikkat Etmesi</i> <i>Gereken Ahlaki İlkeler</i>	2
1. Allah ve Rasûlüne Karşı Saygılı Olmak	2
2. Yüksek Sesle Konuşmamak	3
3. Allah'a Karşı Gelmekten Sakınmak, Takvalı Olmak.....	4
2.2. <i>İnsanın Diğer İnsanlarla İlişkilerinde Dikkat Etmesi</i> <i>Gereken Ahlaki İlkeler</i>	5
1. Bireylerin Birbirlerine Saygılı Davranması	5
2. Haber Getirirken ve Alırken Dikkat Edilmesi Gerekenler	6
3. Adalet ve İnsanlar Arasında Arabuluculuk Yapılması	8
4. Kardeşlik.....	9
5. Alay Etmemek ve Lakap Takmamak	10
6. Zan, Gizli Hallerin Araştırılmaması ve Gıybet.....	11
7. Soy ve Neseple Övünmemek ve Takva	14
8. Sözün ve Özün Bir Olması	16
9. Müminlerin Bazı Özellikleri	16
10. Yapılan İyiliğin Başa Kakılması	17
SONUÇ	19
KAYNAKÇA	20

SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ

a.s.	: aleyhi's-selâm
b.	: bin, ibn (oğlu)
B.A.E	: Birleşik Arap Emirlikleri
bk.	: bakınız
bs.	: baskı, basım
c.	: cilt
çev.	: çeviren
ed.	: editör
h.	: hicrî
Hz.	: hazreti
İFAV	: İlahiyat Fakültesi Vakfı (Marmara Üniversitesi)
İSAM	: İslâm Araştırmaları Merkezi
KURAMER	: Kur'ân Araştırmaları Merkezi
m.	: miladî
M.Ü.	: Marmara Üniversitesi
ö.	: ölümü
s.	: Sayfa, Sayı
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
thk.	: tahkik
ts.	: tarih yok
vb.	: ve benzeri

GİRİŞ

Kur'an'ın indiriliş amacı insan hayatını düzenlemektir. Bundan dolayı ayetler de insanlar ile alakalı mevzular özellikle ahlaki konular ayrıntılı bir şekilde yer almaktadır. Çalışmamızın konusu, bireysel ve toplumsal ilişkilerde ahlak bakımından dikkat edilmesi gerekenleri ve yeni düzenlemeleri getiren Hucurat suresidir. Bireyin görev ve sorumluluklarını düzenleyen ahlak kuralları vardır. Bireylerin diğer bireylerle ve toplumla olan ilişkilerinin ayarlanması, toplumsal düzenin sağlanması bu kuralların varlığına bağlıdır. Böylece İslam'ın bireysel ve toplumsal hayattaki ahlaki yansımaları Hucurat suresi bağlamında ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Hucurat Suresi; kalp ve gönülden Allah'a bağlı olan müminlerin ahlak ilkelerini içerir. Bu sure toplum içerisinde Müslüman bir kimsenin ahlakı ve toplumun davranışlarını düzenlemeye dair ahlak ilkelerini kapsar. Ayrıca sure, sadece Müslüman bir kimsenin değil, diğer dinlere bağlı olan insanların da faydalanabileceği evrensel mesajları içerisinde barındırır. Allah'ın dinine ve Rasulü'ne saygıya, Allah'ın elçisinin yanında konuşma adabına, duyulan haberi araştırmaya, dedikodulara kulak asmamaya küskünleri barıştırmaya, hakaret ve alay etmemeye, suizandan, ırkçılıktan, gıybetten kaçınmaya, teccüs etmemeye, yani başkalarının gizli hallerini araştırmamaya, ihlase önem vermeye dair öğütler dolu ayetler içerir.¹

1. HUCURAT SURESİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Hucurat suresi Kur'an-ı Kerim'in 49. Suresidir. Sure 18 ayetten oluşur. İsmi 4. Ayette geçen odalar anlamına gelen "Hucurat" kelimesinden almaktadır. İçerisinde ahlaki ilkelerden bahsedilen bu sure Mücadele suresinden sonra Medine'de nazil olmuştur.

2. HUCURÂT SURESİ'NDE GEÇEN AHLAKİ İLKELER

Kur'an-ı Kerim insanı muhatap alan aynı zamanda insanın yaratıcısıyla, insanın diğer insanlarla ilişkilerini ele alarak bu hususta uyulması gereken ilkeler koyan bir

¹ Aydüz, Davud, "Hucurat Suresi'nden Evrensel Mesajlar", *The Path To Alliance Of Civilizations Through The Asian Community*, (2015), 233-244. s.233

kitaptır. Hucurat Suresi ise bu konudaki en güzel örneklerden bir tanesidir. Surede ele alacağımız ahlaki ilkeler şu şekilde sıralanabilir: Saygı, yüksek sesle konuşmamak, takva, haberleşme ahlakı, adalet, arabaluculuk, kardeşlik, alay etmemek, lakap takmamak, zan, teccüs, gıybet, asabiyetten uzak durmak, sözün ve özün bir olması ve yapılan iyiliğin başa kakılmamasıdır.

Hucurat suresi ilk olarak insanın yaratıcısıyla olan münasebetine dikkat çekmiş ve bu hususta ‘Allah ve Resülü’nün önüne geçmeme’ konusu hatırlatılmıştır.

2.1.Allah ve Rasülüne Karşı Her Müslümanın Dikkat Etmesi Gereken Ahlaki İlkeler

1. Allah ve Rasülüne Karşı Saygılı Olmak

Sure henüz ilk ayetinde “ Ey iman edenler! Allah’ın ve Resülünün önüne geçmeyin. Allah’tan korkun. Şüphesiz Allah işitendir, bilendir.”² diyerek bazı uyarılarda bulunur.

Ayete baktığımızda mümin bir kişinin inanç ve yaşantısını Allah ve Rasülünün çizdiği çerçeveye içerisinde tutması imani bir zorunluluk olarak sunulmuştur.³ Ayette ‘geçmeyin’ ifadesi iman eden herkes için bağlayıcı bir emirdir. Yalnızca ‘Allah’ın’ denilmesi yeterli olacağı halde ayette resulün de anılması, peygamberimizin dini tebliğ ile birlikte açıklama, uygulama ve ilahi uyarılarla beraber tamamlamada önemli rolüne işaret etmekte olduğu görülür. Allah’ın elçisine itaatin Allah’a itaat olduğu gerçeği gözler önüne serilmektedir.⁴

Kur’an- Kerim kendi kendisini tefsir eden bir kitap olduğu için bu konuyu başka bir ayette de şu şekilde görüyoruz. “ Allah ve Resülü bir işe hüküm verdiği zaman, inanmış bir erkek ve kadına o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur. Her kim Allah ve Resülüne karşı gelirse, apaçık bir sapıklığa düşmüş olur.” (Ahzab Suresi 33/36) Bu ayete baktığımızda önceki emre benzer bir ifadenin yanı sıra emredilen hususa uyulmadığı takdirde ‘apaçık bir sapıklığa’ düşüleceği de anlaşılmaktadır.

² *Kur’an-ı Kerim Açıklamalı Meali* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013). 49/1

³ Çavuşoğlu, Erdoğan, *Hucurat Suresi’nde Bireysel ve Toplumsal Normlar* (Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 1996)..15

⁴ H. Karaman vd., *Kur’an Yolu Türkçe ve Meal Tefsir* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2014). 86

Genel manada ayette görüldüğü üzere mümin kimselerin fiil ve eylemlerinde Kur'an yahut sünnete muhalif olmaması, konu hakkında öncelikle Allah'ın kitabı ve Peygamberimizin sünnetini iyi bir şekilde araştırması gerektiğinin vurgulandığını görülür. 'Hz Muhammed Muaz b. Cebel'i Yemen'e vali olarak tayin ettiği sırada ona "neyle hüküm vereceksin" dediği zaman Muaz "Allah'ın kitabıyla." Karşılığını vermiştir. "Ya onda bulamazsan?" diye sorduğunda "Rasülü'nün sünnetiyle" diye cevaplandırmıştır. En son kendi görüşüne göre hüküm vereceğini ifade ederek, Müslümanların benzer durumlarda nasıl davranışta bulunacağını çok güzel örneklendirmiştir'.⁵

2. Yüksek Sesle Konuşmamak

İnsanların muhataplarına duyduğu saygı ile doğrudan alakalı olan önemli bir konu da ses tonunu iyi ayarlamaktır. Ses tonunu doğru kullanmak muhatabın konuşmacıyı daha iyi anlayabilmesi için de gereklidir. Surenin ikinci ayetinde bu konuda dersler verilmektedir. " *Ey iman edenler! Seslerinizi peygamberin sesinin üstüne yükseltmeyin. Birbirinize bağırdığınız gibi, Peygambere yüksek sesle bağırmayın; yoksa siz farkına varmadan amelleriniz boşa gidiverir.*" (Hucurat Suresi 49/2)

Hucurat Suresinin ikinci ayetinde Allah, nasihat ve öğütlerini dinlemek istediğimiz saygın kimselerin huzurunda nasıl konuşmamız gerektiğini ve konuşma adabı hususunda dikkat etmemiz gereken bazı şeyleri göstermektedir. Allah ayette, müminlere, seslerinin yüksekliklerini ayarlamaları gerektiğini, Peygamber'in yanında ses tonunu yükseltmemelerini, onunla birbirleri ile konuştukları gibi, senli-benli konuşmamalarını söylemiş; aksi takdirde amellerinin boşa gideceğini belirtmiştir.⁶ İşlenen günahların sevapları götürebileceğine delil vardır. Bunun içindir ki ayet bireye üstü kapalı bir biçimde ahlaklı olmasını haber verir.

⁵ Seyyid Kutup, *Fiz'i'lal-il Kur'an* (İstanbul: Birleşik Yayınları, ts.). 488

⁶ Özuzun, Ümmühan, *Hucurat Suresi Bağlamında Bireysel ve Toplumsal Hayat* (Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı: Erciyes Üniversitesi, 2022).

Taberi’de rivayet edildiğine göre bu ayet bazı görgüsüz bedevilerin Hz. Peygamber evindeyken odalarının yanına gelip O’na “Ey Muhammed, ey Muhammed, yanımıza gel hele” diye seslenenlerin üzerine indirilmiştir.⁷

Sahabenin bu ayet indikten sonra yaşadıkları teslimiyet oldukça dikkat çekicidir. “Rivayet olunduğuna göre bu ayet inince Hz. Ebu Bekir (r.a): “Ey Allah’ın Resülü, vallahi ben bundan sonra Allah’a kavuşuncaya kadar, sana gizli veya gizli gibi konuşurum. Hz. Ömer (r.a) de peygambere öyle yavaş konuşur olmuştur ki, soru sormayınca işitmezdi. Çünkü peygambere hürmetsizliğe ve eziyete sebep olabilen şeyler, küfre varabilir. Küfür ise amelleri boşa giderir.”⁸

Amellerin boşa gitmesi iki şekilde anlaşılabilir. Ahirette hesap verilirken başkalarının haklarıyla (kul hakkı vb.) ilgili günahlardan kurtulabilmek için kişinin yapmış olduğu iyiliklerden hakkına girdiği kişiye aktarma yapması söz konusudur. Yani yapılan birçok hayır ve sevap bunun neticesinde diğer günahın tazminatına gitmekte heder edilmektedir. İkinci olarak ise Hz. Peygambere karşı edep ve saygı göstermeyen, onu örnek almayan kimsenin zaman içerisinde dinini, ibadet ve imanını kaybetme ve inkara varabileceğinden yapmış olduğu tüm ameller boşa gitmiş sayılır.⁹

3. Allah’a Karşı Gelmekten Sakınmak, Takvalı Olmak

Üçüncü ayette saygılı davranışlarda bulunan iman sahibi kimselerden bahsedilmekte, Allah’ın elçisinin yanında ses tonunu muhatabına uygun biçimde ayarlayanlar için bir mağfiret ve büyük bir ödülün olduğu haber verilmektedir. “Allah’ın elçisinin huzurunda seslerini kısıyanlar, şüphesiz Allah’ın kalplerini takva ile imtihan ettiği kimselerdir. Onlara mağfiret ve büyük bir mükafat vardır.” (Hucurat Suresi 49/3) Ayette dikkat çeken husus, ses tonunu doğru ayarlamamanın takvayla ilişkilendirilmiş olmasıdır. Takva: Müminin tüm tutum ve davranışlarında Allah’a kulluk bilinciyle hareket ederek Allah’ın koruması altına girmesi, ona duyduğu sevgi ve saygıyı güçlendirmeye gayret etmesi, bu sevgi ve saygıyı zedelemekten korkması

⁷ İmam, Taberi, *Taberi Tefsiri* (İstanbul: Ümit Yayıncılık, 1995). 2282

⁸ Yazır, Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur’an Dili* (İstanbul: Şura-Çelik, ts.). 518

⁹ Karaman vd., *Kur’an Yolu Türkçe ve Meal Tefsir*. 88

demektir.¹⁰ Peygamber'e (s.a.s) ses yükselterek saygısızlık yapmakla takvadan mahrum ve uzak olmak arasında bir bağlantı olduğundan bahsedilmiştir. Ayette örnek gösterilen kimseler Allah'ın yapmış olduğu bu imtihanı başarıyla geçen kimselerdir. Bunlar da takva sahibi olanlardır. Aksine Allah'ın elçisinin yanında seslerini yükseltenler ise takvadan nasibini almayanlardır.¹¹ Surenin on ikinci ayetinde bu konuya ek olarak Allah katında insanların birbirlerine karşı, takvanın dışında hiçbir üstünlüğünün olmayacağı bildirilmektedir.

2.2.İnsanın Diğer İnsanlarla İlişkilerinde Dikkat Etmesi Gereken Ahlaki İlkeler

1. Bireylerin Birbirlerine Saygılı Davranması

Hucurat Suresinin ikinci ayeti doğrudan peygamberimiz ve sahabelerle ilgili olsa da tabiidir ki buradan alınması gereken derslerin olduğu görülür. Özellikle toplumun önde gelen değerli kişilerine karşı en yakınlarımızla kurduğumuz sohbetlerden farklı olarak sesimizi kısmanın gereğine dikkat etmeli, saygıda asla kusur edilmemelidir. Muhatabımıza karşı yüksek sesle konuşmak ona saygı ve hürmet göstermediğimizin bir işareti olarak algılanır. Konuyla ilgili Lokman suresinde: *“Yürüyüşünde tabii ol, sesini alçalt. Unutma ki, seslerin en çirkini merkeplerin sesidir.”*(Lokman Suresi 31/19) denilerek sesimizi yükseltmenin merkebin sesi ile eşdeğer tutulduğu görülmektedir. Medeni olarak gördüğümüz insanlara baktığımızda da bu husus dikkat çekmektedir. Kentlerden köylere doğru gittiğimizde insanların birbirleriyle iletişim kurma biçimlerinin hızlı bir şekilde değiştiğini fark ederiz. Bu değişimde tabii olarak yaşanan doğal ortamın da etkisi vardır. Kendi doğal ortamlarından dolayı rahat davranırlar, yüksek sesle konuşurlar. Ayete göre en güzel olanın yaratılışa yani ahlaka en uygun olanın Allah'ın da emrettiği gibi sesi yükseltmemek, doğru tonda iletişim kurabilmek olduğu görülür.

¹⁰ *Dinî Terimler Sözlüğü*, thk. Ahmet Nedim, Serinsu (Devlet Kitapları Müdürlüğü ,Ankara, ts.). 349

¹¹ Eren, Cüneyt, “Hucurat Suresindeki Ahlaki İlkeler”, *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3/3 (Mart 2013), 1-20.

2. Haber Getirirken ve Alırken Dikkat Edilmesi Gerekenler

Teknolojinin haberleşme sistemini baştan aşağı değiştirdiği günümüz dünyasında bu ahlaki ilke daha da ön plana çıkmaktadır. Dezenformasyon, kara propaganda ve çarpıtmalar ile yapılan haberlerin bir anda milyonlarca insanın önüne düştüğü bir çağdayız. Birçok olayın daha sebebi doğru bir şekilde anlaşılmadan eyleme dönüşebildiği görülür. Üniversite okuduğum dönemde sosyal medya ile bir anda binlerce gencin sokağa döküldüğüne şahit olduğumda çok şaşırılmışım. Haberin kaynağı doğru araştırılmadan atılan her adım önünü göremediğimiz bir yolda hızla ilerlemek gibidir. Ne zaman nereye çarpacağımız ve bu çarpma sonucunda kimler zarar görecektir bilmeden hızla ilerlemek. İşte bu sebepler de gösteriyor ki bize bir haber ulaştığında kaynağını bilmek ve doğruluğunu araştırmak son derece önemlidir. Hucurat suresinde bu husus şu şekilde anlatılmaktadır. “ *Ey iman edenler! Eğer bir fasık size bir haber getirirse onun doğruluğunu araştırın. Yoksa bilmeden bir topluluğa kötülük ederseniz de sonra yaptığınızın pişman olursunuz.*” (Hucurat Suresi 49/6)

Bu ayetin nüzul sebebi hususunda şu olay anlatılır. Peygamber efendimiz(s.a.v), kavminden topladığı zekatı teslim alması için Velid b. Ukbe’yi, Haris b. Dirar’a göndermişti. Velid oraya gidip yaklaşınca paniğe kapılıp korkmuş ve Resulullah’ın yanına dönerek şöyle demişti: “Onlar zekatı vermediler ve beni öldürmeye kastedtiler.”¹² Buradan da anlaşılacağı gibi haber getiren kişi aslında olmayan bir olayı yaşadığını söyleyerek fitneye yol açacakken Allah tarafından bu ayetin gelmesiyle Müslümanlar bu kargaşadan kurtulmuş oldular.

Günümüzde, belli bir din, belli bir ırk ve belli bir ideolojiye mensup kimselerin, özellikle Müslümanlar aleyhine ve onları birbirlerine düşürmek için masa başı yapmış oldukları yalan ve ahlaksız haberlere dikkat etmek gerekir. Bu ve benzeri haberlerin, ciddi bir şekilde araştırılmadan kabul edilmemesi gerekir.¹³

Özellikle toplumu ilgilendiren, önem arz eden meselelerde haber getiren kişiye çok dikkat edilmelidir. Haber getiren kişinin fasıklık ile ilişkilendirilmesi ile konunun

¹² İmam, Taberi, *Taberi Tefsiri*. 2284

¹³ Davud, Aydın, “Ahlak ve Adap Suresi Hucurat Suresi’nin Verdiği Ahlaki Mesajlar”, *Bartın Üniversitesi Yayınları Geçmişten Geleceğe Ahlak/İslami İlimler Fakültesi Yayın No:1* (2015), 29-49..35

önemine dikkat çekilmiştir. Fasık kelimesi dini terimler sözlüğüne baktığımızda: Allah'ın emirlerine aykırı davranan, kötü huylu, kötülük yapmayı alışkanlık hâline getiren kimse, günahkâr olarak tanımlanmıştır.¹⁴ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın şu tespiti de oldukça önemlidir: 'Fısktan kaçınmayan yalandan da kaçınmaz.'¹⁵ Haber alma ve haber iletme konusunda her Müslüman çok hassas olmalı kesinlikle zanna göre hareket etmemelidir. Burada yapılacak en ufak hata toplumu derinden etkileyebilir. İslam alimleri bu ayete binaen hadis ilminde cerh ve ta'dil yöntemini geliştirmiş, Peygamber efendimizden gelen sözlerin kaynağı ve güvenilirliği konusunda hassasiyetini ortaya koymuştur.

Fasık bir kimsenin getirdiği habere karşı almamız gereken tavır ile bağlantılı olarak 7. ayette “ Hem bilin ki, içinizde Allah'ın elçisi vardır. Şayet o, birçok işlerde size uysaydı, sıkıntıya düşerdiniz. Fakat Allah size imanı sevdirmiş ve onu gönüllerinize sindirmiştir. Küfrü, fıskı ve isyanı da size çirkin göstermiştir. İşte doğru yolda olanlar bunlardır.” (Hucurat Suresi 49/7) buyrulmaktadır. İnsanlar özellikle kötü, aleyhte ve tehlike içeren haberleri kabul etme eğilimindedir. Bu sebeple insanlar arasında birçok kötü zan, düşünce ve eylem ortaya çıkmış bazen de telafisi mümkün olmayan zararlarla sonuçlanmıştır. 'Öfke ile kalkan zararlar oturur' atasözünde belirtildiği gibi anlık “neden hemen harekete geçilmiyor” gibi söylemlerle durum tam analiz edilmeden adım atmak, öngörülemeyen sonuçlara sebep olur. İşte bu yüzden“...şayet o, birçok işlerde size uysaydı, sıkıntıya düşerdiniz...” denilerek çok anlamlı mesajlar verilmektedir. Bu ayete hükmünce Müslümanlar fasık olan veya olması şüphelenilen birinden bu ve benzeri bir haber gelmesi durumunda tedbiri elden bırakmamalıdır. Peygamberimizi örnek alıp acele ile hüküm vermemeli ve hemen harekete geçmemelidirler. Yetkin önderler bu şekilde tedbirli davranırken onlar kadar tecrübe ve birikimi olmayanlar ise acele eder, telaşa kapılır ve önderlerin tedbirli davranışlarının hikmetini kavrayamazlar. Bu ve benzeri durumlarda önderin davranışı karşısında teslimiyet göstermek, acelecilik göstermemek ve baş kaldırıp isyan etmemek gerekir.¹⁶

¹⁴ *Dinî Terimler Sözlüğü*. 86

¹⁵ Yazır, Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*. 523

¹⁶ Karaman vd., *Kur'an Yolu Türkçe ve Meal Tefsir*. 90-91

3. Adalet ve İnsanlar Arasında Arabuluculuk Yapılması

Surenin dokuzuncu ayeti, “Eğer müminlerden iki grup birbirleriyle vuruşurlarsa aralarını düzeltin. Şayet biri ötekine saldırırsa, Allah’ın buyruğuna dönünceye kadar saldıran tarafla savaşın. Eğer dönerse artık aralarını adaletle düzeltin ve (her işte) adaletli davranın. Şüphesiz ki Allah, adil davrananları sever.” (Hucurat Suresi 49/8) buyurarak İslam toplumunu dağılmaktan ve parçalanmaktan korumak için sağlam ve genel bir kuralı yansıtmaktadır. Hakkı, adaleti ve düzeni yerleştirmekte ve bütün bunlarda da, adaleti ve huzuru gözetmek suretiyle Yüce Allah’tan korkmayı ve O’nun rahmetini ümit etmeyi hedeflemektedir.¹⁷

Surede ki bölümlere anlam ve tutarlılık ilişkisi açısından bakıldığında, 6. ayette güvenilir olmayan kişilerin ulaştırdığı haberin incelenip, araştırılıp doğruluğu ispat edilmeden uygulanmaya konulmasının yasaklandığı görülmüştü. 9. Ayette böyle bir durumla karşılaşıldığında nelere dikkat edilmesi gerektiği açıklanmıştır. Bir önceki ayetin indiriliş sebebini dikkate alarak bu konuyu açıklayacak olursak, Velid b. Ukbe’nin ulaştırdığı haber, Müslümanları ikiye bölmüştü. Bazı sahabeler, haberin doğruluğunun araştırılıp sonuca göre harekette bulunulması ve Hz. Muhammed’in (s.a.v) bu konu ile ilgili vereceği kararın beklenmesi gerektiği tarafındayken, Bazı sahabeler de beklemeye gerek görmeden, derhal Mustalikoğulları ile savaşılmasının gerektiğini düşünmüşler ve düşüncelerini Hz. Muhammed’e (s.a.v) açıklamışlardır. Surenin 9. Ayeti gerçekte muhatabın kavga ve kargaşanın içerisinde olmayan bütün inananlar olduğuna dikkat çeker. Daha basit bir ifadeyle burada ayetin öncelikli muhatabı ne zulmeden yani haksızlık eden grup ne de onun taciz ve saldırılarına maruz kalmış olan yani zulme uğrayan gruptur. Bu grupların içerisinde yer almayan, uzlaştırıcılık yapabilecek konumda olan bütün Müslümanlardır. Tartışmanın tarafı olan kişiler ister istemez öfke ve hırs ile hareket etmesi muhtemel olduğundan taraf olmayan akliselim olanların arabuluculuk görevini yapması gerekir. Bu bağlamda ayet, Müslümanlar arasında barış ve adaleti sağlayacak yolları işaret ederek toplumsal düzeni sağlamaya yönelik ilkeler içerir.¹⁸

¹⁷ Aydüz, Davud, “Ahlak ve Adap Suresi Hucurat Suresi’nin Verdiği Ahlaki Mesajlar”. 10

¹⁸ Özuzun, Ümmühan, *Hucurat Suresi Bağlamında Bireysel ve Toplumsal Hayat*. 52

Adaletin sağlanması için Müslümanların bir araya gelmelerinin bir tercih değil zorunluluk olduğu yine bu surede belirtilmiştir. Ortada bir adaletsizlik varsa iki tarafın Müslüman olması sorumluluğu düşürmez. Bilhassa Müslüman olmaları bu ayet gereğince derhal müdahil olup sorun daha da büyümeden¹⁹ adaletle çözüme kavuşturulmasının elzem olduğunu kavratır. Ayet zahiren Müslüman olan toplumlar arası adaletsizlikten bahsetmiş olsa da tüm insanlık için de geçerlidir. Haksızlık ve zulüm karşısında durup sonuçları beklemek zalime destek olmaktır. Herkes gücü oranında zalime tepkisini koymalıdır.

4. Kardeşlik

Surenin anlam bütünlüğünü bozmadan gidecek olursak. Asılsız bir haberdan dolayı birbirlerine düşmek üzere olan iki Müslüman topluluk adaletle aralarında hakemlik yapıp yatıştırılmıştı. Şimdi de o toplulukların asıl kavga ve dövüşlerinin temelinde yatan kabilecilik yerine gerçek kardeşliğin kan ile değil iman ile yani aynı değerlere inanarak gerçekleşeceğinin vurgulandığını görüyoruz. “ *Müminler ancak kardeşlerdir. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin ve Allah’tan korkun ki esirgenesiniz.*” (Hucurat Suresi 49/10)

Din Eğitimi açısından bakıldığında ise bencil ve sürekli kendini düşünen insanlar yerine, ‘ben’ yerine ‘biz’ düşüncesinin ortaya konulması, insanların barış ve huzuru için gereklidir. Bu ailede temeli atılan ve insanın ömrü boyunca sürdürdüğü eğitim ile gerçekleşebilir. Kardeşlik üzerinden toplumsal bir tertip inşasının hedeflendiği surede kardeşlik Yaratan’ın bir emri olarak zikredilmiş, Allah’ın merhametine ulaşmak için Allah’a karşı gelmekten uzak durulması ve kardeşlik hukukuna uyulması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca kardeşlik hukukunun son derece güçlü bir duygu olduğu ifade edilerek, düzen ve barışın sağlanıp, müreffeh bir hayatın

¹⁹ Konu ile ilgili Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır tefsirinde: “Dikkat çekicidir ki, ayette önce ‘eğer iki topluluk’ diye ikil ile başlanıldığı halde fiilde ikil kullanılmayıp çoğul kipiyle ‘çarpışacak olurlarsa’ buyurulmuştur ki bu fark, tercümede gösterilemiyor. Bunun nüktesi, azdan başlayan bir savaşın bastırılmadığı takdirde, genişleyeceğini hatırlatmadır.” demiştir. (s. 528)

ömrün son anına kadar sürmesinde kardeşliğin kesinlikle sağlanması gerektiği vurgulanmaktadır.²⁰

5. Alay Etmemek ve Lakap Takmamak

Önceki iki ayette Müslümanlar arasında meydana gelebilecek anlaşmazlık ve kavgalarla ilgili emirler verilmiş bununla beraber müminlerin birbirleriyle ancak kardeş oldukları vurgulanarak din kardeşliği gibi kuvvetli bir bağa değinilmiştir. Bu sebeple Müslümanlar Allah'tan korkarak birbirleriyle iyi ilişkiler temelinde hareket etmelidir. Bu temele zarar verebilecek hususlar ise şimdi değineceğimiz ayette ele alınmıştır. “*Ey müminler! Bir topluluk diğer bir topluluğu alaya almasın. Belki de onlar, kendilerinden daha iyidirler. Kadınlar da kadınları alaya almasınlar. Belki onlar kendilerinden daha iyidirler. Kendi kendinizi ayıplamayın, birbirinizi kötü lakaplarla çağırmayın. İmandan sonra fasıklık ne kötü bir isimdir! Kim de tevbe etmezse işte onlar zalimlerdir.*” (Hucurat Suresi 49/11)

Hucurat Suresinin öğrettiği ahlaki ilkelerden birisi de alay etmemektir. İslam dininde insanların birbirlerini küçümsemesi, hor ve hakir görmesi, alaya alması yasaklanmıştır. Aynı şekilde kötü lakaplar takmak, gıybet, kötü zanda bulunmak ve başkalarının kusurlarını araştırmak müminlere yasaklanmıştır. Çünkü bunlar İslam toplumunun birlik bütünlük ve kardeşliğini bozan ve zarar veren şeylerdir.²¹ Ayette ifade edilen “suhriyye” alay etmek, hakarete bulunmak, ayıpları kusurları kötü bir tarzda söylemek, onlara işaretle bulunmaktır. “Telemmüz” dil ile kötülemek, ayıplamak demektir. “Tenabüz” kötü lakap takmak, bir kimseyi çirkin göreceği bir lakap ile anmak manasındadır. “Lakab” övmeyi veya yermeyi hissettiren bir isim veya vasıftır. Yasak olan, yermeyi hissettiren lakaptır. Fakat bir müslümanı güzel bir lakap ile anmakta sakınca yoktur. Bu bir hürmet ve saygı işaretidir. Örneğin Hz. Hamza'ya “Allah'ın arslanı” yine Hz. Halid b. Velid'e “Allah'ın kılıcı” denilmesi gibi. Yasak olan, yermeyi hissettiren lakaptır.²²

²⁰ Güdürü, Fatih, “İman ve Ahlâk Eğitimi Açısından Hucurât Suresi”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 2 (Aralık 2019), 144-174. 168

²¹ Güdürü, Fatih, “İman ve Ahlâk Eğitimi Açısından Hucurât Suresi”. 168

²² Bilmen, Ömer Nasuhi, *Kur'an-ı Kerim Meali Alisi ve Tefsiri* (İstanbul: İpek Yayın, ts.). 298

Ayetin nüzul sebebi hakkında da birkaç farklı rivayet vardır. Bunlardan birisi: Sabit b. Kays'ın kulağı az işittiği için Peygamberimizin bulunduğu sohbet topluluğuna katıldığında diğer sahabeler ona yer açarlardı. Bir gün sohbet için Rasülüllah'ın yanına gelince birisine yer açması için çekilmesini söyledi. Adam çekilmeyince “sen filan kadının oğlusun” diye cahiliye döneminde ayıplanan bir kadından bahsetti. Adam mahcup oldu. Sonrasında bu ayet inince Sabit utandı ve bundan sonra kimseye karşı soyla övünmem dedi. Bir diğer rivayette Ebu Cehil'in oğlu İkrime Müslüman olduktan sonra bazı kimselerin ona: “Bu, bu ümmetin firavununun oğlu” demelerinden sonra bu ayetin indiği idi.²³

Ayette dikkat çeken bir diğer hususta “*Kendi kendinizi ayıplamayın*” emridir. Burada Müslüman kardeşini kötüleyenin aslında kendi nefsinin kötüleşmiş gibi olacağı haber verilmiştir. Yine bu konuda Peygamber efendimiz “*Birbirlerine merhamet, şefkat ve sevgi konusunda müminleri bir vücut gibi görürsün...*”²⁴ buyurarak Müslümanların bir vücut gibi olmaları konusunu öğütlemiştir.

6. Zan, Gizli Hallerin Araştırılmaması ve Gıybet

“*Ey İman edenler! Zannın çoğundan kaçının. Çünkü zannın bir kısmı günahdır. Birbirinizin kusurunu araştırmayın. Biriniz diğerinizi arkasından çekiştirmesin. Biriniz, ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz. O halde Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah, tevbeyle çok kabul edendir, çok esirgeyicidir.*” (Hucurat Suresi 49/12)

Ayete baktığımızda zan, gizli hallerin araştırılması, insanları arkadan çekiştirmek yani gıybet hoşlanmayacağımız bir örnekle sunulmuş, dinen yasaklanan ahlaki ilkeler olarak belirtilmiştir. Yine bu duruma Hümeze suresinde²⁵ belirtildiği gibi bu fiilleri işleyenlerin ateşe atılacağı uyarısı asla hafife alınmaması gereken bir uyarıdır.

²³ Yazır, Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*. 532

²⁴ *Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih*, çev. Abdullah Feyzi, Kocaer (Konya, 2012). 635/2015 nolu hadis.

²⁵ *Kur'an-ı Kerim Açıklamalı Meali*. Hümeze Suresi, 104/1-9 “1-2. Arkadan çekiştiren, ayıp kusur arayan, servet toplayan ve onu sayıp duran herkesin vay haline! 3. O, malının kendisini sonsuza kadar yaşatacağını zanneder. 4. Hayır! Andolsun ki o, hutamaya atılacaktır. 5. Nedir o hutame bilir misin?”

Müslüman bir kimse Peygamberimizin de hadisinde belirttiği gibi: “Müslüman, Müslümanların dilinden ve elinden güvende olduğu/kurtulduğu kimsedir, muhacir de, Allah’ın yasakladığı şeyleri bırakan kimsedir.”²⁶ Girdiği ortama huzur getiren kimsedir Müslüman. Eğer benim elim ve dilim insanlara güven vermiyorsa sorgulamam gereken değerlerim vardır. İşte Hucurat suresi de bu değerleri öğretmeye devam etmektedir. Öncelikle zandan kaçınmak gerekmesi konusu çok dikkat edilmesi gereken bir husustur. Zan; Doğruluğu ya da yanlışlığı kesin olarak kanıtlanmayan şeydir.²⁷ Bilgide kesinlik olmadığı için insanlar bu bilgiyi duyduklarında gerçek sanıp muhatap olan kişi veya tarafa karşı yanlış tutum ve davranışlar sergileyebilir. O yüzden mümkün olduğunca yine Kur’an’da da belirtildiği gibi²⁸ hakkında kesin bilgi sahibi olmadığımız işlerin peşine düşmemek gerekir. Peygamber efendimiz: “Zandan sakınınız. Çünkü zan sözün en yalanıdır...”²⁹ diyerek bu konuda ne kadar dikkatli olmamız gerektiğini hatırlatmıştır. Zan konusu İslam literatüründe genellikle Hüs-ü Zan ve Sü-i Zan şeklinde iki alt başlıkta verilir. Sü-i Zan; bir kişi veya kurum hakkında kesin bilgilere dayanmadan kötü düşünmek, Hüs-ü Zan ise tam tersi yine kesin bilgiye sahip olmamakla beraber iyi düşünmek. Sü-i Zan konusunda muhalif bir durum genellikle pek görülmez fakat hüs-ü zan hakkında birkaç şeye değinmekte yarar görüyorum. Hüs-ü zan konusunun maalesef Müslümanların bazı durumlarda zayıf karnına dönüştüğü görülmüştür. Alenen inkar eden kişiler hakkında bile sürekli iyi şeyler diyerek kendisinin belki aklından bile geçirmedığı duygu ve düşünceleri hüs-ü zan adı altında gaip kişi veya kurumlara aktarılıyor. Bu konuda Kur’an-ı Kerim’de dikkat çekicidir ki iyi veya kötü zan şeklinde bir ayırım yoktur. Doğrudan zandan kaçınmaktan bahsedilmiştir. Zan iyi olursa kaçınmayın hep iyi zannedin şeklinde anlayıp dünyaya masum pollyannacı bir biçimde yaklaşmak hele ki basın ve medya kuruluşlarının defalarca yalanına şahitlik edip hala daha iyi şeyler düşünüp kurgulamak ne derece doğru ve ahlaki bir yaklaşımdır sorgulanması gerektiği kanaatindeyim. Hüs-ü zan konusu hakkında kesin bilgi sahibi olamadığımız tarihsel şahsiyetler için de geçerli bir konudur. Ne olursa olsun ya bu şahsiyetleri yerin dibine geçiriyoruz ya da göklere

6. Allah’ın tutuşturulmuş ateşi! 7-9. Uzatılmış direklere bağlı olarak içine hapsedildikleri, yükselip yürekleri saran ateş!”

²⁶ Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih. İman Bölümü, 10. Hadis, 29

²⁷ Dinî Terimler Sözlüğü. 396

²⁸ Kur’an-ı Kerim Açıklamalı Meali. “ Hakkında bilgin bulunmayan şeyin ardına düşme. Çünkü kulak, göz ve gönül, bunların hepsi ondan sorumludur.” İsra Suresi, 17/36

²⁹ Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih. Âdâp Bölümü, 2032. Hadis, 638

çıkarıyoruz. Yerin dibine geçirmenin su-i zan olduğu konusunda pek bir tartışma yoktur. Hüsn-ü zan besliyoruz deyip göklere çıkarmak aynı derecede hatalıdır. Konuyla benzerliği olduğunu düşündüğüm bir hadisle zan konusunu sonlandırıyorum. Hz. Peygamberin yanında bir kimse konuşuldu. Bir kimse de onu övdü. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v) birkaç defa: “Yazık ettin, arkadaşının boynunu vurdun.” Buyurdu, sonra da: “Sizden biriniz mutlaka övecekse ve bu kimse de ona öyle gözüküyorsa, Allah’a karşı kimseyi temize çıkarmadan: “ Onun şöyle olduğunu sanıyorum ama onun hesabını görecek olan Allah’tır.” desin buyurdu.³⁰

Tecessüs: İnsanların birbirlerinin gizli durumlarını, ayıplarını ve kusurlarını araştırıp ortaya dökmeleridir.³¹ Konuyla ilgili Peygamber efendimiz bir hadisinde: “Kulak hırsızlığı yapmayınız. Gizli mahrem konuları incelemeyiniz...”³² şeklinde uyarılarda bulunmuştur. Gizli hallerin araştırılması konusuna günümüz sosyal medya hastalığından yaklaşmanın daha doğru olduğu düşünülmüştür. Günümüzde sosyal medyaya baktığımızda eskiden aktarılması ahlaken uygun olmayan birçok meselenin artık şahısların kendileri tarafından önümüze sunulduğu görülmektedir. Toplumun güven ve huzur içerisinde yaşaması özel yaşamlarının gizli olmasına bağlıdır. Bütün yaşantımızı sosyal medyada fütursuzca sergilersek özel hayat dediğimiz ahlaki olguyu çökertmiş oluruz. Gizli haller konusu bireyi yahut sadece bir aileyi ilgilendiren başkalarına aktarılmasının ahlaken uygun olmadığı durumlardır. Bu konuların bilinmesinin muhataba hiçbir faydası olmadığı gibi aktarıcıya ileride sıkıntı doğurabilir. Ya da gönüllü elde edilmediğini düşünürsek bunun bir hırsızlık olduğunu da netlikle ifade edebiliriz. Allah bu konudan kaçınmamız gerektiğini söylediğine göre meseleyi yapmayı düşünmek bir kenara dursun yaklaşmak yani içimizde başkalarının gizli hallerini öğrenme isteğinin dahi bulunmaması gerekiyor. Bir öğretmen olarak bu konuyu hemen hemen girdiğim her sınıfta anlatırım. Bu konuda eğitimcilerin yeteri kadar bilgi verdiğini söylemekle beraber ailelerin üzerlerine düşen görevi yapmadığı görülmektedir. Bu hususta ki sorun ve sıkıntılar genellikle ailede bu eğitimin yeterli bir biçimde verilmediğini gösteriyor.

³⁰ *Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih. Âdab Bölümü, 2030. Hadis, 637*

³¹ *Dinî Terimler Sözlüğü. 355*

³² *Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih. Âdâp Bölümü, 2032. Hadis, 638*

Ayette bahsedilen üçüncü ahlaki ilke gıybet konusudur. Gıybet; Kendimiz hakkında söylendiğinde hoşlanmayacağımız bir şeyi başka bir Müslümanın arkasından söyleme, onu küçültücü sözlerle anma demektir.³³ Gıybet konusunda insanların çoğunun düştüğü yanlış bir insanın yaptıklarını söylemenin gıybet olmadığı aksine yapmadığının söylemenin gıybet olduğudur. Bir eğitimci olarak defalarca öğrencilerimden benzer ifadeler duydum. Bunun sadece yaşadığımız çağ ile ilgili bir sorun olmadığı hadislerde görülmektedir. Konu ile ilgili hadislere baktığımızda peygamberimize de bu soru yöneltiliyor. Bir sahabi, “*Ya Resulullah! Eğer söylediğim şey kardeşimde varsa, buna ne dersiniz?*” dedi. Hz. Peygamber: “*Eğer dediğin şey kardeşinde varsa gıybet etmiş olursun, dediğin şey onda yok ise iftira atmış olursun.*”³⁴ buyurdu.

7. Soy ve Neseple Övünmemek ve Takva

Soy ve neseple övünüp iftihar etmek, eskiden beri tüm milletlerde görülen bir hastalıktır. İnsan olmaları bakımından bütün milletlerde bu hastalığa rastlanmaktadır. Bu, insanın tabiatında bulunan bir husustur. Yüce Allah bu hastalığı kesin ve hikmetli bir ilaç vererek tedavi etmiştir.³⁵ Hucurat suresi 13. Ayetinde bu husus “*Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız, O’ndan en çok korkanınızdır. Şüphesiz Allah bilendir, her şeyden haberdardır.*” (Hucurat Suresi 49/13)

Cahiliye döneminde kabile mensubu olmak gururlanma ve üstünlük aracı sayılmıştır. Kabileler arasında bulunan üstünlük mücadelesi kimi zamanda savaflara neden olmuştur. Yaygın olarak bilinen Medine’de ki Evs ve Hazreç kabileleri arasında ki mücadele bu olaya örnek verilebilir. Ayette bu uygulamanın yanlışlığı dile getirildiği ifade edilmektedir. Günümüzde maalesef ırkçı veya etnik kökenden kaynaklı çeşitli ayrımcı söylemler devam etmektedir. Ayette vurgulandığı gibi farklı kabilelere ayrılmamızın sebebi soy ve neseple üstünlük taslamak değildir. Allah eski

³³ *Dinî Terimler Sözlüğü*. 106

³⁴ Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc Müslim, *el-Câmi'u's-şâhîh*, nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Kahire: y.y., 1374-75/1955-56). , Birr, 45/70, H. No: 2589.

³⁵ Aydın, Davud, “Hucurat Suresi’nden Evrensel Mesajlar”.242

uygulamaların devam etmemesi ve yeni kurulan İslam toplumunda bu gibi yanlış meselelere düşmeme konusunda insanları uyarmıştır. Soy ve neseple övünmenin geçmişten bugüne hala devam ettiğini kanıtlayacak pek çok olayın yaşandığını söylemek üzücü olsa da gerçektir. Medeniyetin beşiği tabir edilen batı ülkelerinin Afrika ülkelerinde yaptığı zulümler bugün herkesin malumudur. Yahudi devletinin kendilerini seçilmiş millet olarak görmelerinin netice ve yansımalarını bugün hep birlikte görmekteyiz. Göçmenler konusunda Dünya ülkelerinin neredeyse tamamının aldığı tedbirler de ortadadır. Burada göçmenleri sadece ırkçılıktan dolayı hor ve hakir gördüklerini söylemiyoruz fakat göçmenlere yapılan muamelede mutlak surette ırkçılığın da büyük bir payı vardır. Bu tip insanlar arası ayrımın önüne geçebilmek ancak eğitim ile sağlanabilir. Ayetin başında “Ey insanlar!” şeklinde hitap ile başlanması bu sözlerin muhatabının yalnız Müslümanlar değil tüm insanlar olduğunu kanıtlamaktadır.³⁶

Ayette insanların ırklara, milletlere ayrılmasının sebebine de değinilerek, bunun birbirimize üstünlük sağlamak için değil aksine tanışıp kaynaşmak, yardımlaşmak ve daha büyük, güzel topluluklar meydana getirmek olduğu vurgulanmıştır. Ayette takva kelimesiyle gerçek üstünlüğün ancak burada olduğu vurgulanmıştır. Takva daha önce de tanımını ifade ettiğimiz gibi; Müminin tüm tutum ve davranışlarında Allah’a kulluk bilinciyle hareket ederek Allah’ın koruması altına girmesi, ona duyduğu sevgi ve saygıyı güçlendirmeye gayret etmesi, bu sevgi ve saygıyı zedelemekten korkması demektir.³⁷ Ayette Allah katında en itibarlı, en değerli olanımızın ondan en çok korkan yani ona saygı duyan olduğu ifade edilmiştir. Takvaya verilen anlamlar içinde genellikle “Allah korkusu” ön planda tutulur. Ancak bu korku, herhangi bir şeyden korkmak şeklinde ki anlayışın ötesinde dostun sevgisinden mahrum kalma endişesi şeklinde ki hassasiyet ve çekinme olarak değerlendirilebilir.³⁸ Demek oluyor ki eğer Allah katında yüksek bir makam elde etmek istiyorsak ona olan saygımızı göstermemiz gerekiyor. Bunu da ancak emir ve yasaklarına ne kadar bağlı kaldığımızı ispatlayarak yapabiliriz³⁹

³⁶ Güdürü, Fatih, “İman ve Ahlâk Eğitimi Açısından Hucurât Suresi”. 170

³⁷ *Dinî Terimler Sözlüğü*. 349

³⁸ Çalışkan, Mehmet, “Hucurat Suresi Bağlamında Takva”, *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, [BOZİFDER]* (2017/11)/11 (01 Haziran 2017), 91-119. 95

³⁹ Yılmaz, Musa Kazım, “Hucurat Suresinin Öne Çıkardığı Adab-ı Muaşeret”, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 38 (Aralık 2017), 1-30. 27

8. Sözü ve Özü Bir Olması

“Bedevîler “inandık” dediler. De ki: Siz iman etmediniz, ama “Boyun eğdik” deyin. Henüz iman kalplerinize yerleşmedi. Eğer Allah’a ve elçisine itaat ederseniz, Allah işlerinizden hiçbir şeyi eksiltmez. Çünkü Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir.” (Hucurat Suresi 49/14)

Bu ayetin indiriliş sebebi hakkında şu olay anlatılır. Esed oğullarından bir topluluk, bir kıtlık senesinde Medine’ye gelerek iman ettiklerini söylemişler ve Hz. Peygamber’e “sana yüklerimiz ve ailelerimizle geldik. Seninle falan kabile gibi savaşmadık.” demişler, sadaka istemişlerdi. Ayet onların bu durumunu tahlil ederek, onların kalpten tasdik etmediklerini, sadece dilden teslimiyetlerini belirttiklerini ifade etmektedir.⁴⁰ Bur ada bahsi geçen kimselerin Müslüman olduğu fakat imanın kalplerine tam yerleşmediğini söylemek mümkündür. Zira tam manasıyla iman etmiş bir kimse yazımızın başlarında da belirttiğimiz gibi Allah ve elçisine saygıda kusur etmemelidir. Buradan da anlaşılacağı üzere yapmış oldukları iyiliği başa kakmak ve bundan beklenti içerisine girmek bir müminin terbiye ve ahlakına yakışmaz. Hele bir de bunu doğrudan Allah’ın elçisinin huzurunda dillendirmek henüz bu kimselerin imanın tam farkında olmadıklarının bir göstergesidir.

9. Müminlerin Bazı Özellikleri

“ Müminler ancak Allah’a ve Resûlüne iman eden, ondan sonra asla şüpheye düşmeyen, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla savaşanlardır. İşte doğrular ancak onlardır.” , “ De ki: Siz dininizi Allah’a mı öğretiyorsunuz? Oysa Allah göklerde olanları da bilir, yerde olanları da. Allah her şeyi hakkıyla bilendir.” (Hucurat Suresi 49/15-16)

Bir önceki başlıkta iman etmedikleri halde iman ettik diyenler anlatıldıktan sonra gerçekten iman edenlerin taşınması gereken nitelikler bu ayetlerle ifade edilmiştir. Öncelikle ayetin başında müminler diye yani inananlar diye başlanmasına rağmen ilk nitelik olarak Allah ve Resulüne iman ettiklerinden bahsedilmesi dikkat çekicidir. İman etmenin sadece dil ile söylemek olmadığını gerçekten iman etmenin kalben olacağını

⁴⁰ İmam, Taberi, *Taberi Tefsiri s.2291; Kur’an-ı Kerim Açıklamalı Meali.* 510

vurgulanmıştır. Kalben inandıkları gibi ayetin devamında ‘şüpheyeye de düşmedikleri’ söylenerek kalpten şüphe ve benzerlerini uzaklaştırdıkları ifade edilmiştir. Müminlerin bir diğer ayırt edici vasfı ‘malları ve canlarıyla’ savaşmaktır. Cihad kelimesi birkaç anlamda kullanılmaktadır. Bunlar; 1. Söz ve fiille bütün kuvvetini harcayarak çalışma, yorulma, aşırı gayret etme. “*Mallarınızla, canlarınızla ve dillerinizle (Allah yolunda) cihat ediniz.*” (Hadis) 2. İyiliğin yerleşmesi ve kötülüğün ortadan kalkması için maddi ve manevi tüm imkânlarını kullanarak gayret sarfetmek. “*(Şunu bilin ki) Gerçek müminler, yalnızca, Allah’a ve Resulüne iman edenler ve (bu konuda) bütün şüphelerden uzak duranlar; Allah yolunda bütün malları ve canları ile cihat edenlerdir. İşte onlar imanlarında sadık olanlardır.*” (Kur’an-ı Kerim 49/15) 3. Düşmanlara karşı ülkeyi savunmak amacıyla silahlı mücadele verme. “*Amellerin en üstünü; vaktinde kılınan namaz, anne babaya iyi davranmak ve Allah yolunda cihat etmektir.*” (Hadis) 4. İnsanın her türlü kötülüğe, şeytana karşı verdiği mücadele ve içindeki çirkin tutkuları yenme çabası. “*Gerçek mücahit; kendi nefsiyle ve tutkularıyla cihat edendir.*” (Hadis).⁴¹ Buradaki sıralama da dikkat çekicidir. Önce mallarıyla sonra canlarıyla cihat etmeleri gerekliliği vurgulanmıştır. Elbette ki Allah’ın muradını tam bir ifadeyle dile getirmek doğru olmaz lakin bu ayetten hareketle şu ifade edilebilir: “Malını Allah yolunda harcamayı göze alamayan kimse canını mevzubahis bile edemez.” Savaşmak ve ahlak doğrudan bakıldığında bazı insanlara anlamsız gelebilir fakat Müslümanlar nizam-ı alem için savaşır bu unutmamak gerekir. Ahlaki yozlaşmaların önüne geçmek için nizam-ı alemin gerekli olduğunu düşünmekteyim.

10. Yapılan İyiliğin Başa Kakılması

“Onlar İslam’a girdikleri için seni minnet altına sokuyorlar. De ki: Müslümanlığınızı benim başıma kakmayın. Eğer doğru kimselerseniz bilirsiniz ki, sizi imana erdirdiği için asıl Allah size lütufta bulunmuştur.” “ Şüphesiz Allah, göklerin ve yerin gizliliklerini bilir. Allah yaptıklarınızı görendir.” (Hucurat Suresi, 49/17-18)

Minnet, yapılan bir iyiliğe karşı kendini borçlu sayma; gönül borcu olarak ifade edilir.⁴² Ayette Müslüman oldukları için peygamberimize minnet edenlerin Allah’ın onları İslam ile şerefliendirmesine karşılık bunu bir koz gibi peygamberimizin önüne

⁴¹ *Dinî Terimler Sözlüğü*. 50

⁴² “Türk Dil Kurumu (<https://sozluk.gov.tr/>)”, 01 Aralık 2023. “minnet”

getirmeleri yerilmiştir. Müslüman olmaları hasebiyle asıl minnet edilecek varlığın Allah olduğu vurgulanarak bir nevi had bildirilmiştir. Esasen de iman ile gaflet uykusundan uyandırılmaları, ahirette karşılaşılabilecek kurtuluş unutulup katılmaları ile sanki İslam'ı kendilerine muhtaç sananlara Allah'ın bu ayette ki cevabı oldukça etkileyicidir. İslam ile şereflenmekle kazanan insanın kendisidir. Allah'ın hiçbir şeye muhtaç olmadığını, inanmanın kendi ihtiyacı olduğunu bilmelidir. İman etmek ilahi yardımın üzerimizde ki tecellisidir. İnsanlara böyle bir nimet sunmuş olan Allah'a ve resulüne karşı saygı ve hürmet göstermek gerekirken aksine minnette bulunmak bir müminin ahlakına yakışmaz.⁴³ Aslında maddî-manevî her türlü iyiliğin kaynağı Allah'tır. Dolayısıyla bu tür imkânlarla sahip insanların, başkalarına bir iyilik yaptıklarında bu iyiliği başa kakma gibi bir lüksleri yoktur. Mesela zengin bir kişi fakir birisine yardım ettiğinde, Allah'ın kendisine lütfettiği malı veriyor, âlim ilmini paylaştığında yine kendisine lütuf olarak verilen bir ilmi paylaşıyor.⁴⁴

⁴³ Bilmen, Ömer Nasuhi, *Kur'an-ı Kerim Meali Alisi ve Tefsiri*. s.303

⁴⁴ Aydın, Davud, "Hucurat Suresi'nden Evrensel Mesajlar". s.24

SONUÇ

Allah dünya ve ahirette mutlu olabilmek için bazı kurallar koymuştur. Ahlak kuralları bu açıdan çok önemlidir. Ahlakın yok sayıldığı toplumlarda toplumu bir araya getiren en temel değer kaybolmuştur. Hiç şüphe yok ki ahlakını kaybeden bir toplum bir süre sonra kendi varlığını da kaybedecektir.

Hucurat suresi Ahlaki ilkeler bakımından oldukça zengin bir sure olduğu için sorunun çözümünün temeline Hucurat suresi konulmuştur. Kur'an'ın evrenselliği düşünüldüğünde burada geçen mesajlar ve günümüz sorunlarına karşılık çözümleri hala geçerliliğini korumaktadır. Toplum olarak ahlakın sürdürülmesi ve ardından ahlaklı nesiller isteniyorsa Hucurat Suresi'nde hatırlatılan alay etmemek, zanda bulunmamak, gıybet etmemek, lakap takmamak gibi ahlaki ilkelere sıkı sıkıya sarılmak gerekir. Bütün bunlar için de surede emredildiği gibi kardeş olunmalıdır.

KAYNAKÇA

- Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih.* çev. Abdullah Feyzi, Kocaer. Konya, 6. Basım, 2012.
- Aydüz, Davud. “Ahlak ve Adap Suresi Hucurat Suresi’nin Verdiği Ahlaki Mesajlar”. *Bartın Üniversitesi Yayınları Geçmişten Geleceğe Ahlak/İslami İlimler Fakültesi Yayın No:1* (2015), 29-49.
- Aydüz, Davud. “Hucurat Suresi’nden Evrensel Mesajlar”. *The Path To Alliance Of Civilizations Through The Asian Community*, 233-244.
- Bilmen, Ömer Nasuhi,. *Kur’an-ı Kerim Meali Alisi ve Tefsiri.* 8 Cilt. İstanbul: İpek Yayın, ts.
- Çalışkan, Mehmet,. “Hucurat Suresi Bağlamında Takva”. *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, [BOZİFDER]* (2017/11)/11 (01 Haziran 2017), 91-119.
- Çavuşoğlu, Erdoğan. *Hucurat Suresi’nde Bireysel ve Toplumsal Normlar.* Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 1996.
- Eren, Cüneyt. “Hucurat Suresindeki Ahlaki İlkeler”. *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3/3 (Mart 2013), 1-20.
- Güdürrü, Fatih. “İman ve Ahlâk Eğitimi Açısından Hucurât Suresi”. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 2 (Aralık 2019), 144-174.
- İmam, Taberi. *Taberi Tefsiri.* 6 Cilt. İstanbul: Ümit Yayıncılık, Ayyıldız Ambalaj., 1995.
- Karaman, H. vd. *Kur’an Yolu Türkçe ve Meal Tefsir.* Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 5. Basım, 2014.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc. *el-Câmi ‘u ‘ş-şahîh.* nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. Kahire: y.y., 1374-75/1955-56.
- Özuzun, Ümmühan,. *Hucurat Suresi Bağlamında Bireysel ve Toplumsal Hayat.* Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı: Erciyes Üniversitesi, 2022.
- Seyyid Kutup. *Fiz’i’lal-il Kur’an.* 13 Cilt. İstanbul: Birleşik Yayınları, ts.
- Yazır, Muhammed Hamdi,. *Hak Dini Kur’an Dili.* 10 Cilt. İstanbul: Şura-Çelik, Eko Ofset., ts.

Yılmaz, Musa Kazım,. “Hucurat Suresinin Öne Çıkardığı Adab-ı Muaşeret”. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 38 (Aralık 2017), 1-30.

Dinî Terimler Sözlüğü. thk. Ahmet Nedim, Serinsu. Devlet Kitapları Müdürlüğü
,Ankara, ts.

Kur'an-ı Kerim Açıklamalı Meali. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 6. Baskı.,
2013.

01 Aralık 2023.